

Makale Bilgisi/Article Info

Geliş/Received: 04.04.2024 Kabul/Accepted: 25.04.2024

Araştırma Makalesi/Research Article, s./pp. 239-256.

AŞIRI EBEVEYN KONTROLÜNÜN SOSYAL KAYGI ve GÖSTERİŞ TÜKETİMİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ: GENÇ TÜKETİCİLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

İbrahim BOZACIⁱ, Havva Hacer GEÇMİŞ YÜKSELⁱⁱ

Öz

Son zamanlarda duygular veya duygusal deneyimlerin tüketicileri etkileyen değişkenler arasında olduğu, pazarlama yazınında dikkat çeken bir konu haline gelmiştir. Bu noktada aşırı ebeveyn kontrolü gibi sorunlu aile içi iletişim ve etkileşimler, çocukların ve uzun vadede gençlerin duygusal gelişimini etkileyebilmektedir. Bu durumun tüketici davranışlarına yansımalarının olması beklenebilir. Ancak çocukluk döneminde yaşanan travmatik deneyimlerin bir türü olarak dahi ifade edilebilen aşırı ebeveyn kontrolünün, tüketiciler üzerinde etkilerine ilişkin bilimsel bilginin kısıtlı olduğu görülmektedir. Bu çalışmada, aşırı ebeveyn kontrolünün gençlerin sosyal kaygı ve gösteriş tüketimine olası etkilerini ortaya koymak amaçlanmaktadır. Betimsel saha çalışması niteliğinde olan bu çalışmada, önlisans öğrencileriyle araştırma değişkenlerini içeren bir anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Elde edilen birincil verilerin yapısal geçerlilik ve güvenilirliği incelenmiş ve regresyon analiziyle araştırma bulguları ortaya konulmuştur. Aşırı ebeveyn kontrolünün sosyal kaygı boyutlarını (sosyal kaygı yeni, olumsuz değerlendirilme kaygısı ve sosyal kaygı genel) pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Bununla birlikte, aşırı ebeveyn kontrolünün, gençlerin gösteriş tüketimini de pozitif yönde etkilediği anlaşılmaktadır. Diğer taraftan sosyal kaygının gösteriş tüketimini etkilemediği ve aşırı ebeveyn kontrolünün gösteriş tüketimine etkisinde aracılık rolü üstlenmediği belirlenmiştir. Disiplinler arası bir bakış açısıyla gerçekleştirilen araştırma bulgularının, gösteriş tüketimi ve aşırı ebeveyn kontrolü yazını bakımından yararlı olması umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aşırı Ebeveyn Kontrolü, Sosyal Kaygı, Gösteriş Tüketimi, Tüketim.

Examining the Effect of Parental Overcontrol on Social Anxiety and Conspicuous Consumption: A Study Young Consumers

Abstract

Emotions or emotional experiences have recently become a prominent topic in the marketing literature as a variable that influences consumers. At this point, problematic family communication and interactions, such as parental over control, can affect the emotional development of children and young people in the long run. This situation can be expected to have reflections on consumer behavior. However, it is seen that scientific knowledge on the effects of parental over control, which can even be expressed as a type of traumatic experiences in childhood on consumers is limited. This study aims to reveal the possible effects of parental over control on social anxiety and conspicuous consumption of young people. In this descriptive field study, a questionnaire including the research variables was administered to vocational high school students. The construct validity and reliability of the primary

ⁱ Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Keskin Meslek Yüksekokulu, Pazarlama ve Reklamcılık Bölümü, e-posta: ibrahimbozaci@kku.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-9584-6126.

ⁱⁱ Öğr. Gör., Kırıkkale Üniversitesi, Keskin Meslek Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Bölümü, e-posta: havvagecmis@kku.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-4412-6513.

data obtained were examined and the research findings were revealed through regression analysis. Parental over control was found to positively affect social anxiety dimensions (social anxiety new, negative evaluation anxiety and social anxiety general). In addition, it is understood that parental over control also positively affects young people's conspicuous consumption. On the other hand, it was determined that social anxiety did not affect conspicuous consumption and did not play a mediating role in the effect of parental over control on conspicuous consumption. It is hoped that the findings of this interdisciplinary research will be useful for the literature on conspicuous consumption and parental over control.

Keywords: Parental Overcontrol, Social Anxiety, Conspicuous, Consumption.

Structured Abstract

Research on parental overcontrol shows that this especially affects children's anxiety levels (general anxiety, social anxiety, etc.). At this point conspicuous consumption is a kind of consumption to show wealth, income or status through purchases (Veblen, 1018). Parental overcontrol seems to be associated with increased social anxiety of the child in the short or long term (Garcia et al., 2021; Lewis-Morrarty et al., 2012; Bögels et al., 2001; Loukas et al., 2005; Majdandžić et al., 2010). At this point, the source of conspicuous consumption is the presence of other people and relationships with them. It is thought that in the case of negative parental behaviors where children and young people cannot meet their social needs, it is possible that they may resort to conspicuous consumption as a method to compensate for this situation in order to gain the appreciation of others or to avoid negative evaluation.

Within the scope of the research, a descriptive survey was conducted with the students of Kırıkkale University, Keskin Vocational School in the fall semester of 2023-2024 to measure the research variables. A total of 302 college students participated in the study. For the survey application, Kırıkkale University Social and Human Sciences Research Ethics Committee decided that it was in accordance with the relevant ethical principles. In the creation of the research questionnaire and the preparation of the scales, relevant studies in the literature were utilized.

It was determined that parental overcontrol positively affects social anxiety. This finding coincides with the findings of research on excessive parental control in the literature (Mathijs et al., 2023; Sireli & Çolak, 2023; Fox et al., 2022; Garcia et al., 2021; Van Zalk et al., 2018; Lewis-Morrarty et al., 2012; Festa & Ginsburg, 2011; Majdandžić et al., 2010; Rork & Morris, 2009; Loukas et al., 2005; Bögels et al., 2001). In addition, the finding that parental overcontrol positively affects conspicuous consumption is novel. This finding is primarily in line with Gudmunson & Beutler's (2012) idea that conspicuous consumption can be used as a compensatory measure when the child cannot meet the basic needs of the family. In addition, this finding overlaps with research findings showing that parental overcontrol is associated with experiencing social problems (Affrunti & Ginsburg, 2012; Sun et al., 2023; Chorot et al., 2017), and that conspicuous consumption is associated with variables such as sending messages to others, social cohesion (Chaudhuri & Majumdar, 2006), and the need to avoid social disapproval (Neave et al., 2020). The finding that social anxiety does not have a positive effect on conspicuous consumption is similar to the findings of Park (2009) with a similar sample. It can be stated that this finding overlaps with the studies showing that social anxiety is more related to variables such as introverted coping (Wright et al., 2010), loneliness (Weeks et al., 2009), low self-esteem (Ginsburg et al., 1998). On the other hand, this finding does not overlap with the studies showing that social status anxiety affects conspicuous consumption (Tan et al., 2022; Chen et al., 2022) and the fear of negative evaluation affects conspicuous consumption (Desmichel & Rucker, 2024). Finally, the finding that social anxiety doesn't play a mediating role in the effect of parental overcontrol on conspicuous consumption does not coincide with the research findings showing that seeking approval from others and avoiding disapproval positively affect conspicuous consumption (Neave et al., 2020), the search for conspicuous products increases when social anxiety increases (Desmichel & Rucker, 2024), and social problems are associated with high conspicuous consumption (Laing et al., 2018). This may be due to the fact that the studies related to social anxiety were conducted in different contexts and samples such as the work environment, addressing social anxiety in certain specific situations, and differences in sampling and measurement. As a result, it is understood that the level of social anxiety of young people may not affect conspicuous consumption and parental overcontrol may not affect this consumption through social anxiety.

The findings of the research can be expected to be useful for child development trainings, parent trainings, psychological health promotion campaigns and marketing practitioners. It is possible to draw attention to these effects of parental overcontrol in related societal activities. The study is also theoretically useful in terms of providing evidence on one of the antecedents of conspicuous consumption related to familial or intra-familial interactions and may contribute to a better understanding of certain consumer behaviors.

Giriş

Yaygın şekilde karşılaşılan aşırı ebeveyn kontrolü, kısa veya uzun vadede çocukların psikolojik ve duygusal yaşamını olumsuz etkilemektedir. Genel olarak zorbalık ve kaygılı davranışlarda olduğu gibi kaygı bozukluklarının öncülleri arasında yer alan aşırı ebeveyn kontrolü (Gladstone vd., 2006; Ginsburg vd., 2006), sosyal kaygıyla da ilişkilidir (Lewis-Morrarty, vd., 2012; Bögels vd., 2001). Bu noktada sosyal durumlarda yaşanan kaygı, çocuk ve gençlerde yaygın bir durumdur (Purdon vd., 2001). Erken yaşlarda başlayan ve en yaygın kaygı bozukluklarından biri olduğu ifade edilen sosyal kaygı, depresif hastalıklar ve madde kullanımı gibi sorunlar için de önemli bir risk faktörüdür (Stein & Stein, 2008). Dolayısıyla bu araştırma, öncelikle sosyal kaygının öncüllerinden birine yönelik kanıt ortaya koyması bakımından önemlidir. Ayrıca, tüketim kararlarının duygusal değişkenlerden etkilendiği, son zamanlarda pazarlama yazınında kabul gören bir fikir haline gelmiştir. Olumsuz duygusal bir deneyim olan aşırı ebeveyn kontrolü ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sosyal kaygının, çocuk ve gençlerin belirli tüketim tercihlerini etkilemesi beklenebilir. Ancak, pazarlama ve tüketici davranışları alanında aşırı ebeveyn kontrolünün tüketime etkilerine ilişkin araştırmalarla karşılaşmamaktadır. Bu araştırmada, aşırı ebeveyn kontrolünün gençlerin sosyal kaygı, gösteriş tüketimine etkisi ve aşırı ebeveyn kontrolünün gösteriş tüketimine etkisinde sosyal kaygının rolü test edilmektedir.

Aşırı Ebeveyn Kontrolü

Travmatik deneyimlerin bir parçası olarak görülebilen (Şar vd., 2021), çocuğun özerkliğini baskın şekilde kısıtlama davranışları olarak ifade edilen aşırı ebeveyn kontrolü (Miller vd., 2018); çocuk yerine yapma veya çocuğun görevlerini kendisinin yapmasına imkan vermeme gibi davranışlarla karakterize edilmektedir (Ginsburg vd., 2006). Duygusal ihmal (sevildiğini hissettirmeme vb.), duygusal istismar (utandırma, kınama, incitme vb.), fiziksel ihmal (beslenme, sağlık, giyim ihtiyaçlarını yeterince karşılamama vb.) ve cinsel istismar gibi değişkenlerle ilişkili olabilen aşırı ebeveyn kontrolünün farklılaşan düzeylerde varlığına ilişkin bulgular vardır. Raudino vd. (2013) İtalyan annelerin, İngilizlere göre daha müdahaleci veya koruyucu ve daha az özerklik tanıyıcı olduğunu tespit etmiştir (Raudino vd., 2013). Bununla birlikte, ebeveynlerin kontrol düzeyi aile düzeyinde de farklılaşabilmektedir. Buna göre özerkliğin tanındığı, annenin veya babanın aşırı kontrolünün olduğu gibi başlıca durumlarla karşılaşılabilmekte, dahası çocuğun bunu hissetme düzeyi de farklılaşabilmektedir (Rote vd., 2020).

Aşırı ebeveyn kontrolü hakkında gerçekleştirilen araştırmalar, bunun özellikle çocukların kaygı düzeyini (genel kaygınlık, sosyal kaygı vb.) etkilediğini göstermektedir (Ollendick & Horsch, 2007; Festa & Ginsburg, 2011; Lewis Morrarty vd., 2012; Affrunti & Woodruff-Borden, 2015; Borelli vd., 2015; Van Zalk vd., 2018; Garcia vd., 2021). Örneğin Verhoeven vd.'nin (2012) araştırmasında; küçük çocuklarda anne aşırı kontrolünün, ergenlik çağında baba aşırı kontrolünün kaygıyla daha yakından ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Benzer şekilde Chorot vd.'nin (2017) binden fazla çocuktan elde ettiği veriyle gerçekleştirdiği

araştırmasında, ebeveyn aşırı kontrolünün kaygıyı etkilediği anlaşılmıştır. Bu noktada aşırı ebeveyn kontrolünün çocuğun kaygısına etkisinde; çocuğun kendisiyle ilgili beceri ve ustalık algısı (Affrunti & Ginsburg, 2012a) gibi değişkenler aracı rol üstlenebilmektedir.

Aşırı ebeveyn kontrolünün kaygıya etkisinin azaltılmasında rol alabilecek değişkenler de araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Bu bakımdan anne ve babanın farklı ebeveynlik tarzları olduğunda çocuk kaygısının farklılaşabildiği görülmektedir (Möller vd., 2016). Örneğin Majdandžić vd.'nin (2014) araştırmasında babanın mücadeleci ebeveynliğinin, yani çocuğun sınırlarını aşmaya eğlenceli şekilde zorlamasının, çocuğun sosyal kaygısını azalttığı tespit edilmiştir. Bununla birlikte Sun vd.'nin (2023) araştırmasında; düşük düzey öğretmen çocuk çatışmasının, anne aşırı kontrolünün çocuğun içselleştirme/içe yönelme sorunlarına (internalizing: korkulu, kaygılı ve depresif olma) etkisini azalttığı anlaşılmıştır. Miller vd.'nin (2018) araştırmasında ise düşük dozlu aşırı kontrolün ve ebeveyn çocuk uyumunun (attunement: çocuğu okul, ev, hobi gibi farklı bağlamlarda anlama ve destekleme) aşırı kontrolün belirtilen olumsuz etkilerine karşı çocuğu koruduğu belirlenmiştir.

Sosyal Kaygı

Yaygın olarak karşılaşılan bir deneyim ve zihinsel bir sağlık sorunu olarak ifade edilen sosyal kaygı, sosyal durumlardan ve diğerleri tarafından değerlendirilmeden kaynaklı korku (Hofmann vd., 2010) ve işlevselliği olumsuz etkileyecek düzeye ulaştığında sosyal kaygı bozukluğu veya sosyal fobi olarak ifade edilmektedir (Morrison & Heimberg, 2013). Sosyal değerlendirme ve sosyal ortamlardan kaçınma ile karakterize edilen sosyal kaygının; eğitim, iş ve sosyal hayatı olumsuz etkileyebildiği görülmektedir (Stein & Vythilingum, 2015). Örneğin sosyal kaygıya bağlı olarak ortaya çıkabilen alkol tüketimi, alkollü ortamlarda sosyal etkileşimlerin kalitesini artırma veya sosyal faydalar elde etmede bir yöntem olarak kullanılabilir (Goodman vd., 2018). Buckner vd.'nin (2006) araştırması, sosyal kaygının alkol tüketimine etkisinin özellikle olumsuz duygular, diğerleriyle çatışmalar ve sosyal baskı gibi çatışmalı durumlarda daha yüksek olduğunu göstermiştir. Booth vd.'nin (2009) sosyal kaygının alkol tüketimini etkilediği fikrinin desteklendiği araştırmasında, pekiştirici/ödül duyarlılığı ve alkol beklentilerinin bu etkide rol oynadığı anlaşılmıştır. Güncel çalışmalardan Caumiant vd.'nin (2023) araştırmasında ise sosyal kaygısı yüksek olanlarda sosyal aşinalık azaldığında alkol içme davranışının arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Gösteriş Tüketimi

Bir tür sembolik tüketim olan gösteriş tüketimi (Abraham & Reitman, 2018), yüzyıldan fazladır varlık, gelir veya statünün maddi satın almalarla gösterilmesi anlamında kullanılmaktadır (Veblen, 1018). Son zamanlarda kimlik veya kişiliğin gösterimi doğrultusundaki ve deneyimsel satın almalar (seyahat vb.) da bu kapsamda değerlendirilebilmektedir (Bronner & de Hoog, 2018). Daha çok lüks ürünlerin tüketimiyle ortaya çıkan gösteriş tüketimi, farklı kültürlerde (bireyci kültürlerde daha fazla) sosyal statünün gösterimi ve benlik imajını geliştirilmesi inanışlarına bağlı olarak gerçekleştirilebilmektedir (Souiden vd., 2011).

Chaudhuri vd. (2011) gösteriş tüketimi odaklılığı; belirli özellikteki bir ürünün (yüksek fiyatlı, özellikli, sıra dışı, lüks vb.) seçimiyle, diğerlerine kendini açıklamak veya kendisi hakkında mesaj göndermek amaçlı tüketimlerle ölçmeyi önermektedir. Shaikh & Gummerum (2021) ise markalı ürünleri kullanma, markalı ürünleri kullandığında tarz hissetme, kendi tarzına uygun markalı ürünleri kullanmayı sevme, sınıf ve prestij mesajı ileten pahalı lüks ürünlere sahip olmayı sevme gibi durumların tespitiyle gösteriş tüketiminin tespit edilebileceğini ifade etmektedir. Benzer araştırmalarda, markalı ürünlerin itibar ve popülerlik kazanmak, diğerleri tarafından fark edilmek ve kim olduğunu göstermek için satın alınması durumlarının tespitinin, gösteriş tüketiminin ölçülmesinde kullanılabildiği görülmektedir (O’Cass & Frost, 2002; Souiden vd., 2011).

Hipotez Geliştirme

Olumsuz ebeveynlik davranışları, sosyal kaygı başta olmak üzere çocuğun bilişsel yapısını olumsuz etkileyebilmektedir (Mak vd., 2018). Bu noktada, aşırı ebeveyn kontrolü kısa veya uzun vadede çocuğun sosyal kaygısının artmasıyla ilişkilidir (Garcia vd., 2021; Lewis-Morrarty vd., 2012; Bögels vd., 2001; Loukas vd., 2005; Majdandžić vd., 2010). Örneğin Rork & Morris (2009) aşırı ebeveyn kontrolünün (özellikle anne), çocuğun sosyal kaygısıyla ilişkili olduğu sonucuna varmıştır. Ginsburg (2011) da aşırı ebeveyn kontrolünün çocukların sosyal kaygısıyla pozitif yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Özellikle çocuk tarafından bildirilen sosyal kaygının en önemli öncüllerinden birinin, aşırı ebeveyn kontrolü olduğu çalışmada anlaşılmıştır. Zalk vd. (2018) ise aşırı ebeveyn kontrolünün erkek çocukların sosyal kaygısıyla ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Festa & Fox vd. (2021) özellikle aşırı anne kontrolü olduğunda akran mağduriyeti ve sosyal tehdit bilişleri ilişkisinin yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Mathijs vd. (2023) ergenlerin aşırı korumacı ebeveynlik (anne ve baba) algısının, sosyal kaygı belirtileriyle ilişkili olduğu sonucuna varmıştır. Sireli & Çolak (2023) da anne aşırı kontrolünün ergenlerin sosyal kaygısıyla ilişkili olduğu sonucuna varmıştır. Bu açıklama ve bulgulara dayalı olarak araştırmamızın birinci hipotezi ileri sürülmüştür:

H₁: Aşırı ebeveyn kontrolü, sosyal kaygıyı pozitif yönde etkilemektedir.

Gösteriş tüketiminin kaynağı, diğer insanların varlığı ve onlarla olan ilişkilerdir. Bu noktada, çocuk ve gençlerin sosyal ihtiyaçlarını karşılayamadığı olumsuz ebeveyn davranışlarının olduğu durumda, bu durumun telafisi için bir yöntem olarak diğerlerinin takdirini kazanacak veya olumsuz değerlendirmesinden kaçınacak şekilde gösteriş tüketimine başvurmasının mümkün olduğu düşünülmektedir. Diğer taraftan aşırı ebeveyn kontrolünün gösteriş tüketimi üzerine etkisini konu alan araştırmalarla karşılaşılmamaktadır. Diğer taraftan izleyen paragraflarda açıklandığı üzere, aşırı ebeveyn kontrolüyle ilgili araştırmalarda ulaşılan bazı bulgular, bu etkinin varlığı hakkında fikir vermektedir.

Aşırı ebeveyn kontrolüne benzer bir değişken olarak baskıcı ebeveynlik veya ebeveyn psikolojik kontrolü gibi değişkenlerin çocukların zihinsel sağlığı, psikolojik gelişimi ve sosyal becerilerini olumsuz etkileyebildiği görülmektedir (Romm & Alvis, 2022; Lamborn vd., 1991; Romm vd., 2020; Romm & Metzger, 2018; Mikeska vd., 2017; Kim vd., 2015). Örneğin

Gudmunson & Beutler'in (2012) araştırmasında otoriter ebeveyn çocuklarının daha fazla hiperaktiflik, davranışsal ve duygusal sorunlar sergilediği tespit edilmiştir. Ayrıca araştırmada, gösteriş tüketiminin çocuğun beceri, özerlik ve ilişkililik temel ihtiyaçlarını karşılayamadığı durumlarda telafi edici bir rol üstlenebileceği ileri sürülmüştür. Janssens (1994) otoriter ebeveynliğin çocuğun dışsallaştırma davranışlarıyla (sosyal ilişkilerde sorun veya çatışmalar yaşama) pozitif yönde etkili olduğu sonucuna varmıştır.

Öte yandan, gösteriş tüketimi diğerlerinin varlığına bağlı olarak ortaya çıkan, dolayısıyla diğerleriyle etkileşimlerinden etkilenen veya sosyal motivasyonu yoğun olan bir olgudur (Chung & Fischer, 2001; O'Cass & McEwen, 2004). Bunların yanında gösteriş tüketiminin; diğerlerine mesaj verme arzusu, özgünlük ihtiyacı, sosyal uyum (Chaudhuri & Majumdar, 2006), farklılaşma eğilimi (Schaefers, 2014), sosyal onaylanma,/sosyal onaylanmamadan kaçınma ihtiyacı (Neave vd., 2020), elit bir sosyal seviyeye erişme arzusu (Kumar vd., 2022), kültür (dayanışmacı, güç mesafesi, erkeksilik) (Benli & Ferman), benlik saygısı (Oh, 2021) gibi değişkenlerle ilişkili olduğu görülmektedir. Aşırı ebeveyn kontrolü ise daha önceki başlıkta açıklandığı gibi sosyal kaygıya benzer şekilde, bireyin sosyal çevreyi tehdit edici algılaması (Affrunti & Ginsburg, 2012b), sosyal becerilerinin azalması (Sun vd., 2023) ve korkulu/kaygılı akran bağlılığı (Chorot vd., 2017) gibi sorunlarla ilişkilidir. Dolayısıyla aşırı ebeveyn kontrolü, doğası gereği çocuğun farklılaşma, sosyal olarak onaylanma, sosyal uyumsuzluk yaşamama ihtiyacını daha fazla hissetmesine ve olumsuz sosyal etkileşimlerden kaçınma gibi amaçlarla gösteriş tüketimi sergilemesine neden olabilir. Bu açıklamalar doğrultusunda araştırmanın ikinci hipotezi ileri sürülmektedir.

H₂: Aşırı ebeveyn kontrolü, gösteriş tüketimini pozitif yönde etkilemektedir.

Sosyal kaygının; sosyal durumda bozulma (Segool & Carlson, 2008), daha fazla yalnızlık (Weeks vd., 2009), daha az sosyal kabul, düşük benlik saygısı, daha kötü akran ilişkileri (Ginsburg vd., 1998), sağlıklı sosyal ilişkiler kuramama (Goodman vd., 2018), sorunlarla daha çok içe dönük başa çıkma (Wright vd., 2010) gibi başlıca öncelikli etkileri dikkat çekmektedir. Diğer taraftan sosyal kaygıyla mücadelede, gösterişli ürünlerin kullanımının bir yöntem olabileceğini gösteren bulgular kısıtlıdır. Ancak ait olma veya destek ihtiyacının yeterince karşılanmaması veya yüksekliğinin, gösteriş tüketimiyle ilişkili olabileceği fikri ileri sürülebilmektedir (Hammad & El-Bassiouny, 2018). Nitekim özellikle belirli sosyal statünün parçası olmaya yönelik kaygının gösteriş tüketimini etkileyebileceğine ilişkin araştırmalar vardır (Tan vd., 2022). Örneğin Chen vd.'nin (2022) Çin'li tüketicilerle gerçekleştirdiği araştırmasında, tüketicinin statü kaygısının gösteriş tüketiminin artmasıyla ilişkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu noktada gösterişli ürünlerin, statü ve güven hislerini artırıp, özellikle insanların olumsuz değerlendirmelerden korktuğu sosyal hiyerarşilerde tercih edilebildiği görülmektedir (Desmichel & Rucker, 2024). Nitekim gösteriş tüketimi benzeri davranışlar, sosyal faydalar sağlamaktadır. Örneğin Vukičević & Đurić'in (2011) ilkökul öğrencileriyle gerçekleştirdiği araştırmasında, tasarım kıyafet giymenin, kişisel saygınlığı ve grup üyelerinin gözünde çekiciliği (sosyal kabulü) artırdığı sonucuna varılmıştır.

Sosyal kaygının gösteriş tüketimi üzerindeki etkilerine yönelik az sayıda bulgu, birbiriyle çelişkili görünmekte ve net bir fikir vermemektedir. Örneğin Park'ın (2009) araştırmasında, sosyal kaygının gösteriş tüketimiyle pozitif yönde ilişkili olabileceği hipotezi üniversite öğrencilerinden elde ettiği verilerle desteklenmemiştir. Diğer taraftan Liang vd.'nin (2018) deneysel araştırmasında sosyal olarak dışarıda tutulma durumunda, toplumsal ortaklaşa ilişki kurma odaklılığın gösteriş tüketimini artırdığı sonucuna varmıştır. Kim vd.'nin (2019) araştırmasında ise ergenlerin diğerlerini veya modayı izleyerek gerçekleştirdiği gösteriş tüketimiyle kaygılarından kurtulmaya çalıştığı sonucuna varılmıştır. Neave vd.'nin (2020) araştırmasında, diğerlerinden onaylanma arayışı ve onaylanmaktan kaçınmanın gösteriş tüketimini pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Bu bulgu sosyal normatif etkilere duyarlılığın lüks tüketimini pozitif etkilediğini gösteren araştırmalarla (Zhan & He, 2012) benzerdir. Desmichel & Rucker'in (2023) araştırmasında ise iş ortamında yönetim baskıcı olarak algılandığında sosyal kaygının arttığı ve bunun psikolojik bir güvenlik aracı olarak gösterişli ürün arayışına neden olduğu sonucuna varılmıştır. Bu bulgular, gösteriş tüketiminde sosyal kaygının olası etkisinin test edilmeye değer olduğunu göstermekte ve araştırmanın izleyen hipotezleri ileri sürülmektedir:

H₃: Sosyal kaygı, gösteriş tüketimini pozitif yönde etkilemektedir.

H₄: Aşırı ebeveyn kontrolü, sosyal kaygı aracılığıyla gösteriş tüketimini etkilemektedir.

Genç Tüketiciler Üzerine Bir Uygulama

Araştırma kapsamında Kırıkkale Üniversitesi, Keskin Meslek Yüksekokulu öğrencileriyle 2023-2024 güz döneminde araştırma değişkenlerini ölçmeye yönelik betimsel anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Anket uygulaması için Kırıkkale Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'nca 2023/12 no'lu toplantıda 21631 no'lu Karar ile ilgili etik ilkelere uygun olduğu kararı verilmiştir.

Yöntem

Araştırma anketinin oluşturulmasında ve ölçeklerin hazırlanmasında, yazındaki ilgili çalışmalardan yararlanılmıştır. Bu noktada aşırı ebeveyn kontrolü değişkeni için Borelli vd. (2015), Verhoeven vd., (2012) ve Kerr & Stattin'in (2000) çalışmalarından uyarılma yapılmış olup, ölçüm maddeleri sıklık düzeylerine yönelik (1.Hiçbir zaman, 5. Her zaman) 5'li Likert formundadır. Sosyal kaygı değişkeni için La Greca & Lopez (1998) tarafından geliştirilen, kısa formu Nunes vd. (2018) tarafından geliştirilen ve Türkçe uyarlaması Can & Bozgün (2021) tarafından yapılan ölçekten, gösteriş tüketimi için ise Roy Chaudhuri vd. (2011) tarafından geliştirilen ölçekten çeviri yoluyla yararlanılmıştır. Bu ölçeklerin yanıt seçenekleri ise katılma düzeyini ifade eden (1.Kesinlikle katılmıyorum, 5. Kesinlikle katılıyorum) 5'li Likert formundadır. Son olarak katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim görülen bölüm ve aylık net gelirlerine (burs, kredi, varsa maaş vb.) yönelik sorulara yer verilmiştir.

Araştırmaya 302 yüksekokul öğrencisi katılmıştır. Katılımcılardan cinsiyet sorusuna yanıt verenlerin %83,4'ü (246 kişi) kadın, %16,6'sı (49 kişi) erkektir. Bu durum yüksekokul

öğrenci dağılımının daha çok kadınların tercih ettiği Çocuk Gelişimi gibi bölümlerden oluşmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim katılımcıların % 66,3'lük geçerli yüzdesini (199 kişi) bu bölüm öğrencileri oluşturmaktadır. Yaş bakımından katılımcıların %80,6'lık (241 kişi) geçerli yüzdesi 22 yaş ve altındadır. Gelir bakımından ise araştırmaya katılanların %49,5'i 3000 TL ve altı, %23,9'u (69 kişi) 3001-6000 TL arası aylık gelire sahiptir.

Faktör, Güvenilirlik ve Normal Dağılım Analizleri

Sosyal kaygı değişkenine yönelik gerçekleştirilen faktör analizine göre Kaiser Meyer Olkin (KMO) örneklem uygunluk katsayısı 0,886 ve Bartlett değeri anlamlı olarak tespit edilmiştir. Buna göre toplam varyansın %70,517'sini açıklayan üç faktör tespit edilmiştir. Maddeler, ölçeğin özgün haliyle uyumlu şekilde, Sosyal Kaygı Yeni, Olumsuz Değerlendirme Kaygısı ve Genel Sosyal Kaygı başlıklarında toplanmıştır. Faktörlerin güvenilirlik katsayıları sırasıyla 0,85; 0,91 ve 0,79 olarak yeterli düzeyde tespit edilmiştir. Faktör ortalamaları ise olumsuz değerlendirilme kaygısı ve genel sosyal kaygı için katılmama düzeyine yakınken, sosyal kaygı yeni boyutu için kararsızlık düzeyine yakındır. İlgili analiz sonuçları Tablo 1.'de görülmektedir.

Maddeler	Faktör Yükleri
Sosyal kaygı yeni	
Tanımadığım insanların yanında utanırım.	,850
Bazı insanların yanındayken tedirgin olurum.	,839
Yeni insanlarla tanıştığımda tedirgin olurum.	,829
Çok iyi tanımadığım insanlarla konuşurken tedirgin olurum.	,715
Özdeğer: 5,769, Açıklanan Varyans: 48,075, Toplam A. Varyans: 48,075, Alfa: 0,85, Ortalama: 2,78, Çarpıklık: 0,094, Basıklık: -0,801	
Olumsuz değerlendirilme kaygısı	
Başkalarının benden hoşlanmayacağından endişelenirim.	-,925
Başkalarının benden hoşlanmayacağından korkarım.	-,892
Başkalarının benim hakkımda ne düşündüğünden endişelenirim.	-,864
Başkalarının benim hakkımda ne söyleyeceğinden endişelenirim.	-,854
Özdeğer: 1,603, Açıklanan Varyans: 13,357, Toplam A. Varyans: 61,432, Alfa: 0,91, Ortalama: 2,29, Çarpıklık: 0,639, Basıklık: -0,376	
Genel sosyal kaygı	
İyi tanıdığım insanların yanındayken bile utanırım.	,878
Başkaları hayır diyebilirler diye benimle bir şeyler yapmalarını teklif etmeye çekinirim (Ör: sinemaya gitmek gibi).	,717
Bir grup insanla beraberken durgun olurum.	,616
Başkalarından benimle bir şeyler yapmalarını istemekte zorlanırım.	,569
Özdeğer: 1,09, Açıklanan Varyans: 9,085, Toplam A. Varyans: 70,517, Alfa: 0,79, Ortalama: 2,12, Çarpıklık: 0,892, Basıklık: 0,393	

Aşırı ebeveyn kontrolü değişkenine yönelik gerçekleştirilen faktör analizine göre KMO katsayısı 0,873 ve Bartlett değeri anlamlı olarak belirlenmiştir. Analizden faktör yükleri 0,5'in altında olan birden fazla faktörden yük alan iki madde çıkarılmış ve toplam varyansın %47,5'ini açıklayan tek boyutlu bir yapı belirlenmiştir. Aşırı ebeveyn kontrolü değişkeninin 0,832 olarak belirlenen güvenilirlik katsayısı yeterli olup, değişken ortalaması "katılmıyorum" yanıt seçeneğine yakındır. Analiz sonuçları Tablo 2.'de özetlenmiştir.

Tablo 2. Aşırı ebeveyn kontrolü faktör, güvenilirlik ve normal dağılım analizi

Maddeler	Faktör Yükleri
Ebeveynim yaptığım her şeyi kontrol etmek ister	,840
Ebeveynimin hayatımdaki her şeyi kontrol ettiğini hissederim	,814
Ebeveynim boş zaman faaliyetlerime çok fazla karışır	,792
Ebeveynim evde olmadığında neler yaptığımı tüm ayrıntılarıyla açıklamamı ister	,708
Ebeveynim gibi düşünmediğimde veya onun dediklerini yapmadığımda, bana daha olumsuz yaklaşır	,644
Ebeveynim konuştuğumuzun dışında dışarıda daha fazla kalmam için izin istememi bekler	,612
Ebeveynim kendi başıma kolayca yapabileceğim şeyleri benim için yapmak ister	,556
Ebeveynim bana nasıl davranmam gerektiğini tüm ayrıntılarıyla söyler	,454
Özdeğer: 3,80, Açıklanan Varyans: 47,5, Alfa: 0,832, Ortalama: 2,3963, Çarpıklık: 0,526, Basıklık: -0,299	

Gösteriş tüketimine yönelik gerçekleştirilen faktör analizine göre faktör yükleri 0,5'ten düşük olan veya faktör yükü düşük olup birden fazla faktörden yük alan beş soru analizden çıkarılmıştır. Analiz sonucuna göre KMO katsayısı 0,723 ve Bartlett değeri anlamlı olarak tespit edilmiştir. Buna göre tek faktörlü yapı toplam varyansın %41,55'ini açıklamaktadır. Değişken ortalaması "katılmama" düzeyine yakın olup, gösteriş tüketiminin düşük olduğu anlaşılmaktadır. 0,70 olarak belirlenen değişkenin güvenilirlik katsayısı da yeterlidir. Analiz sonuçları Tablo 3.'de görülmektedir:

Tablo 3. Gösteriş tüketimi faktör, güvenilirlik ve normal dağılım analizi

Maddeler	Faktör yükleri
Diğerlerine kültürlü olduğumu, kullandığım ürünlerle (mal veya hizmetlerle) gösteririm	,739
Yüksek fiyatlı markaları satın aldığımda çevremdekilere bir şeyler anlatmış olurum	,731
Bazı ürünleri satın alırım çünkü başkalarına farklı (varlıklı vb.) olduğumu göstermek isterim	,682
Bazı nadir ürünlere sahip olarak başkalarından saygı görebileceğimi hissederim	,644
İmkanım olsa, odama ünlü/pahalı bir ressamın tablosunu asardım	,523
İmkanım olduğu her zaman çizgi üstü/birinci sınıf ürünleri satın alırım	,509
Özdeğer: 2,49, Açıklanan Varyans: 41,555, Alfa: 0,70, Ortalama: 1,81, Çarpıklık: 0,626, Basıklık: -0,121	

Değişkenler Arası İlişkiler

Değişkenler arası ikili doğrusal ilişkilere yönelik gerçekleştirilen korelasyon analizine göre; gösteriş tüketimi ile olumsuz değerlendirilme korkusu, genel sosyal kaygı ve aşırı ebeveyn kontrolü arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Ayrıca aşırı ebeveyn kontrolü ile her bir sosyal kaygı faktörü arasında pozitif ve anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir. Bununla birlikte kaygı değişkeni alt boyutları arasında orta düzeyde pozitif yönlü ilişkiler vardır. Gösteriş tüketiminin bağımlı, sosyal kaygı boyutları ve aşırı ebeveyn kontrolün bağımsız değişkenler olarak değerlendirildiğinde, bağımsız değişkenler arasında çok yüksek ilişkinin olmaması, çoklu doğrusallık probleminin olmadığı şeklinde yorumlanmaktadır.

Tablo 4. Değişkenler arası korelasyon

		1	2	3	4	5
Sosyal kaygı yeni (1)	Pearson	1				
	Sig.					
Olumsuz değerlendirilme korkusu (2)	Pearson	,527**	1			
	Sig.	,000				
Sosyal kaygı genel (3)	Pearson	,558**	,611**	1		
	Sig.	,000	,000			
Aşırı ebeveyn kontrolü (4)	Pearson	,229**	,203**	,204**	1	
	Sig.	,000	,001	,001		
Gösteriş Tüketimi (5)	Pearson	,108	,157*	,154*	,206**	1
	Sig.	,086	,012	,013	,001	

Hipotezlerin Testi

Aşırı ebeveyn kontrolünün gösteriş tüketimi ve sosyal kaygıya etkisi ve aşırı ebeveyn kontrolünün gösteriş tüketimine etkisinde sosyal kaygının aracılık rolüne yönelik kurulan araştırma hipotezleri test edilmiştir. Bu doğrultuda SPSS Hayes eklentisinden de yararlanılarak regresyon analizleri gerçekleştirilmiştir. Buna göre öncelikle aşırı ebeveyn kontrolünün sosyal kaygı değişkeninin sosyal kaygı-yeni boyutunu anlamlı düzeyde etkilediği tespit edilmiştir ($R= 0,2009$, $R^2= 0,0404$, $F= 9,8834$, $B=0,2520$, $p= 0,0019$, alt limit= $0,0941$, üst limit= $0,4099$). Benzer şekilde aşırı ebeveyn kontrolünün, olumsuz değerlendirilme kaygısını ($R= 0,1705$, $R^2= 0,0291$, $F= 7,0401$, $B=0,1927$, $p= 0,0085$, alt limit= $0,0496$, üst limit= $0,3357$) ve genel sosyal kaygıyı ($R= 0,1527$, $R^2= 0,0233$, $F= 5,6067$, $B=0,1528$, $p= 0,0187$, alt limit= $0,0257$, üst limit= $0,2798$) pozitif yönde ve anlamlı düzeyde etkilediği anlaşılmaktadır. Bu bulgulara dayalı olarak H_1 hipotezi (Aşırı ebeveyn kontrolü, sosyal kaygıyı pozitif yönde etkilemektedir) desteklenmektedir.

Tablo 5. Regresyon Analizi

		Beta	Sig.	LL	UL
Model 1	Bağımsız değişken: Aşırı ebeveyn kontrolü	0,2520	0,0019	0,0941	0,4099
	Bağımlı değişken: Sosyal kaygı-yeni				
Model 2	Bağımsız değişken: Aşırı ebeveyn kontrolü	0,1927	0,0085	0,0496	0,3357
	Bağımlı değişken: Olumsuz değerlendirilme kaygısı				
Model 3	Bağımsız değişken: Aşırı ebeveyn kontrolü	0,1528	0,0187	0,0257	0,2798
	Bağımlı değişken: Genel sosyal kaygı				
Model 4	Bağımsız değişken: Aşırı ebeveyn kontrolü	0,1906	0,0032	0,0479	0,2354
	Bağımlı değişken: Gösteriş tüketimi				

Bağımsız değişken olan aşırı ebeveyn kontrolünün, gösteriş tüketimine doğrudan etkisinin incelendiği dördüncü modelde ise aşırı ebeveyn kontrolünün anlamlı düzeyde etkili bir değişken olduğu görülmektedir. Buna göre aşırı ebeveyn kontrolünün gösteriş tüketimini düşük düzeyde ve pozitif yönde etkilediği anlaşılmaktadır ($B=0,1416$, $S.B.= 0,1906$, $p=0,0032$, alt limit= $0,0479$, üst limit= $0,2354$). Dolayısıyla H_2 hipotezi (Aşırı ebeveyn kontrolü gösteriş tüketimini pozitif yönde etkilemektedir) desteklenmiştir.

Aşırı ebeveyn kontrolü ve sosyal kaygının, gösteriş tüketimine birlikte etkisine yönelik regresyon modeli de anlamlıdır ($R=0,2434$, $R^2=0,0592$, $F=3,6526$). Buna göre sadece aşırı ebeveyn kontrolünün gösteriş tüketimini etkilediği anlaşılmaktadır ($B=0,1207$, $S.B.= 0,1624$,

$p=0,0135$, alt limit= $0,0252$, üst limit= $0,2162$). Dolayısıyla H_3 hipotezi (Sosyal kaygı, gösteriş tüketimini pozitif yönde etkilemektedir) desteklenmemiştir. Son olarak aşırı ebeveyn kontrolünün gösteriş tüketimine dolaylı etkisinin incelendiği modelde aşırı ebeveyn kontrolünün gösteriş tüketimi üzerine sosyal kaygı değişkeni boyutları aracılığıyla dolaylı bir etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır. Aracılık veya dolaylı etki katsayıları sosyal kaygının sosyal kaygı yeni boyutu için $0,0007$ (alt limit: $-0,0324$; $0,0343$), olumsuz değerlendirilme kaygısı boyutu için $0,0147$ (alt limit: $-0,0156$; üst limit: $0,0544$) ve genel sosyal kaygı boyutu için $0,0128$ (alt limit: $-0,0146$, üst limit: $0,0513$) olup anlamsızdır. Dolayısıyla H_4 hipotezi (Aşırı ebeveyn kontrolü, sosyal kaygı aracılığıyla gösteriş tüketimini etkilemektedir) desteklenmemiştir.

Tartışma

Araştırmada ilk olarak ulaşılan aşırı ebeveyn kontrolünün, sosyal kaygıyı pozitif yönde etkilediğine ilişkin bulgu, yazındaki daha önceki aşırı ebeveyn kontrolü üzerine gerçekleştirilen araştırma bulgularıyla örtüşmektedir (Mathijs vd., 2023; Sireli & Çolak, 2023; Fox vd., 2022; Garcia vd., 2021; Van Zalk vd., 2018; Lewis-Morrarty vd., 2012; Festa & Ginsburg, 2011; Majdandžić vd., 2010; Rork & Morris, 2009; Loukas vd., 2005; Bögels vd., 2001). İkinci olarak aşırı ebeveyn kontrolünün gösteriş tüketimini pozitif yönde etkilediği yönündeki bulgu özgündür. Bu bulgu öncelikle Gudmunson & Beutler'in (2012) gösteriş tüketiminin çocuğun ailede temel ihtiyaçlarını karşılayamadığı durumlarda telafi edici olarak kullanılabileceği fikriyle örtüşmektedir. Ayrıca aşırı ebeveyn kontrolünün bireysel düzeyde ve diğerleriyle etkileşimlerde sosyal sorunlar yaşama (Affrunti & Ginsburg, 2012; Sun vd., 2023; Chorot vd., 2017), gösteriş tüketiminin diğerlerine mesaj verme, sosyal uyum (Chaudhuri & Majumdar, 2006) ve sosyal onaylanmamadan kaçınma ihtiyacı (Neave vd., 2020) gibi değişkenlerle ilişkili olduğunu gösteren araştırma bulgularıyla örtüştüğü değerlendirilebilir. Üçüncü olarak sosyal kaygının, gösteriş tüketimini pozitif yönde etkilemediğine ilişkin bulgu, benzer örnekleme gerçekleştirilen Park'ın (2009) ulaştığı bulgularla benzerdir. Bu bulgunun sosyal kaygının daha çok içe dönük başa çıkma (Wright vd., 2010), yalnızlık (Weeks vd., 2009), düşük benlik saygısı (Ginsburg vd., 1998) gibi değişkenlerle ilişkili olduğunu gösteren araştırmalarla örtüştüğü ifade edilebilir. Diğer taraftan bu bulgu, sosyal statü kaygısının gösteriş tüketimini etkilediğini (Tan vd., 2022; Chen vd., 2022), olumsuz değerlendirilme korkusunun gösteriş tüketimini etkilediğini (Desmichel & Rucker, 2024) gösteren araştırmalarla örtüşmediği değerlendirilmektedir. Son olarak aşırı ebeveyn kontrolünün, sosyal kaygı aracılığıyla gösteriş tüketimini etkilemediği şeklinde ulaşılan bulgu da diğerlerinden onaylanma arayışı ve onaylanmamadan kaçınmanın gösteriş tüketimini pozitif yönde etkilediğini (Neave vd., 2020), sosyal kaygı arttığında gösterişli ürün arayışının arttığını (Desmichel & Rucker, 2024) ve sosyal olarak yaşanan sorunların gösteriş tüketiminin yüksek olmasıyla ilişkili olduğunu gösteren (Laing vd., 2018) araştırma bulgularıyla örtüşmediği görülmektedir. Bu durumun, belirtilen sosyal kaygıyla ilişkili araştırmaların iş ortamı gibi farklı bağlam ve örneklemlerde gerçekleştirilmesi, belirli spesifik durumlardaki sosyal kaygıyı ele alması, örneklem ve ölçüm farklılıklarından

kaynaklanabileceği değerlendirilmektedir. Neticede gençlerin sosyal kaygı düzeyinin gösteriş tüketimini ve aşırı ebeveyn kontrolünün sosyal kaygı aracılığıyla bu tüketimi etkileyebileceği anlaşılmaktadır.

Sonuç

Bu araştırmada, belirli sorunlu ebeveyn çocuk ilişkileri, bunlara bağlı hissedilen psikolojik sorunlar ve tüketim davranışları arasındaki ilişkilerin olabileceğine dikkat çekilmiştir. Bu noktada araştırma değişkenleri olarak; aşırı ebeveyn kontrolü, sosyal kaygı ve gösteriş tüketimi arasındaki olası ilişkileri ortaya koymak amacıyla meslek yüksekokulu öğrencilerinden elde edilen birincil verilerin analizi neticesinde, aşırı ebeveyn kontrolünün gençlerin sosyal kaygısını ve gösteriş tüketimini pozitif yönde etkilediği anlaşılmıştır. Bu bulguların; çocuk gelişimi eğitimleri, ebeveyn tutumları ve eğitimleri, psikolojik sağlığın ve toplumsal iyi oluşun geliştirilmesi kampanyaları ve pazarlama uygulayıcıları bakımından yararlı olması beklenebilir. Zira ilgili toplumsal faaliyetlerde aşırı ebeveyn kontrolünün bu etkilerine dikkat çekilmesi mümkündür. Ayrıca aşırı ebeveyn kontrolünden etkilenecek gerçekleştirilen gösteriş tüketimleri, pazarlamacıların uzun vadede tüketici memnuniyeti oluşturmasını engelleyebilir. Bunun farkında olmak ise gösteriş tüketimini etkileyen daha doğru motivasyon kaynaklarına odaklanmayı sağlayabilir. Araştırmanın gösteriş tüketiminin ailevi veya aile içi etkileşimlerle ilgili öncüllerinden birine ilişkin bulgu ortaya koyması bakımından teorik olarak da yararlı olduğu ve belirli tüketici davranışlarını daha iyi anlamamıza katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Ayrıca araştırmada aşırı ebeveyn kontrolünün gençlerin sosyal kaygısını etkilediği şeklinde ulaşılan bulgunun, uzun vadede çocuk gelişimini desteklemede yararlı olabileceği değerlendirilmektedir.

Araştırmanın betimsel doğası değişkenler arası neden sonuç ilişkilerini ortaya koymayı engellemektedir. Ayrıca araştırmanın gençlerden elde edilen verilerle gerçekleştirilmesi, bulguların çocuk veya yaşça daha büyüklere yönelik genelleştirilmesini engellemektedir. Bunların yanında, kullanılan ölçeklerin geçerli olduğu ve katılımcıların araştırma sorularına samimi yanıtlar verdiği gibi araştırma varsayımları da ulaşılan bulguların değişmez mutlak doğrular olmadığını ve en azından zamana bağlı olarak değişebileceğini göstermektedir. Ancak sosyal bilimlerde izlenen yönteme bağlı ortaya çıkan benzeri kısıtlar yaygın olup, araştırmanın belirli örneklem ve zamandaki araştırma değişkenleri ve hipotezleriyle ilgili durumu açıklığa kavuşturması bakımından yararlı olduğu düşünülmektedir. Bu noktada gösteriş tüketimi konusunda gerçekleştirilecek araştırmalarda, aşırı ebeveyn kontrolü değişkeninin de göz önünde bulundurulabilecek bir değişken olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca aşırı ebeveyn kontrolünün, gösteriş tüketimine etkisinin hangi değişkenler aracılığıyla olabileceği konusunda gerçekleştirilecek araştırmalar, konunun daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Abraham, V., & Reitman, A. (2018). Conspicuous consumption in the context of consumer animosity. *International Marketing Review*, 35(3), 412-428.
- Affrunti, N. W., & Ginsburg, G. S. (2012a). Maternal overcontrol and child anxiety: The mediating role of perceived competence. *Child Psychiatry & Human Development*, 43, 102-112.
- Affrunti, N. W., & Ginsburg, G. S. (2012b). Exploring parental predictors of child anxiety: The mediating role of child interpretation bias. *Child & Youth Care Forum*, 41, 517-527.
- Affrunti, N. W., & Woodruff-Borden, J. (2015). Parental perfectionism and overcontrol: examining mechanisms in the development of child anxiety. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 43, 517-529.
- Benli, B., & Ferman, M. (2019). The effect of cultural dimensions on conspicuous consumption and online compulsive buying behavior: a comparative study among Turkish and American consumers. *Journal of Management Marketing and Logistics*, 6(2), 103-127.
- Booth, C., & Hasking, P. (2009). Social anxiety and alcohol consumption: The role of alcohol expectancies and reward sensitivity. *Addictive behaviors*, 34(9), 730-736.
- Borelli, J. L., Margolin, G., & Rasmussen, H. F. (2015). Parental overcontrol as a mechanism explaining the longitudinal association between parent and child anxiety. *Journal of Child and Family Studies*, 24, 1559-1574.
- Bögels, S. M., van Oosten, A., Muris, P., & Smulders, D. (2001). Familial correlates of social anxiety in children and adolescents. *Behaviour Research and Therapy*, 39(3), 273-287.
- Bronner, F., & de Hoog, R. (2018). Conspicuous consumption and the rising importance of experiential purchases. *International Journal of Market Research*, 60(1), 88-103.
- Buckner, J. D., Eggleston, A. M., & Schmidt, N. B. (2006). Social anxiety and problematic alcohol consumption: The mediating role of drinking motives and situations. *Behavior Therapy*, 37(4), 381-391.
- Can, F. & Bozğun, K. (2021). Sosyal Kaygı Ölçeği Kısa Formunun Türkçeye Uyarlanarak Psikometrik Özelliklerinin İncelenmesi. *Muallim Rifat Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 156-168.
- Caumiant, E. P., Fairbairn, C. E., Bresin, K., Rosen, I. G., Luczak, S. E., & Kang, D. (2023). Social anxiety and alcohol consumption: The role of social context. *AddictiveBehaviors*, 143, 107672.
- Chaudhuri, H. R., & Majumdar, S. (2006). Of diamonds and desires: understanding conspicuous consumption from a contemporary marketing perspective. *Academy of Marketing Science Review*, 2006, 1.
- Chen, J., Gao, J., Liu, Z., Luo, Y., Chen, M., & Bu, L. (2022). Luxury in emerging markets: An investigation of the role of subjective social class and conspicuous consumption. *Sustainability*, 14(4), 2096.
- Chorot, P., Valiente, R. M., Magaz, A. M., Santed, M. A., & Sandin, B. (2017). Perceived parental child rearing and attachment as predictors of anxiety and depressive disorder symptoms in children: The mediational role of attachment. *Psychiatry Research*, 253, 287-295.
- Chung, E., & Fischer, E. (2001). When conspicuous consumption becomes inconspicuous: The case of the migrant Hong Kong consumers. *Journal of Consumer Marketing*, 18(6), 474-487.
- Desmichel, P., & Rucker, D. D. (2024). Dominance versus prestige hierarchies: how social hierarchy base shapes conspicuous consumption. *Journal of Consumer Research*, 50(5), 887-906.

- Festa, C. C., & Ginsburg, G. S. (2011). Parental and peer predictors of social anxiety in youth. *Child Psychiatry & Human Development*, 42, 291-306.
- Fox, J. K., Ryan, J. L., Martin Burch, J., & Halpern, L. F. (2022). The role of parental overcontrol in the relationship between peer victimization, social threat cognitions, and social anxiety in school-age children. *School Mental Health*, 14, 201-2012.
- Garcia, K. M., Carlton, C. N., & Richey, J. A. (2021). Parenting characteristics among adults with social anxiety and their influence on social anxiety development in children: A brief integrative review. *Frontiers in Psychiatry*, 12, 614318.
- Ginsburg, G. S., Grover, R. L., Cord, J. J., & Ialongo, N. (2006). Observational measures of parenting in anxious and nonanxious mothers: does type of task matter?. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 35(2), 323-328.
- Ginsburg, G. S., La Greca, A. M., & Silverman, W. K. (1998). Social anxiety in children with anxiety disorders: Relation with social and emotional functioning. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 26, 175-185.
- Gladstone, G. L., Parker, G. B., & Malhi, G. S. (2006). Do bullied children become anxious and depressed adults?: A cross-sectional investigation of the correlates of bullying and anxious depression. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 194(3), 201-208.
- Goodman, F. R., Stikma, M. C., & Kashdan, T. B. (2018). Social anxiety and the quality of everyday social interactions: The moderating influence of alcohol consumption. *Behavior Therapy*, 49(3), 373-387.
- Gudmunson, C. G., & Beutler, I. F. (2012). Relation of parental caring to conspicuous consumption attitudes in adolescents. *Journal of Family and Economic Issues*, 33, 389-399.
- Hammad, H., & El-Bassiouny, N. (2018). 'I shop therefore I am': social and psychological transformations in conspicuous consumption. *Luxury Research Journal*, 1(4), 303-324.
- Hofmann, S. G., Anu Asnaani, M. A., & Hinton, D. E. (2010). Cultural aspects in social anxiety and social anxiety disorder. *Depression and Anxiety*, 27(12), 1117-1127.
- Janssens, J. M. (1994). Authoritarian child rearing, parental locus of control, and the child's behaviour style. *International Journal of Behavioral Development*, 17(3), 485-501.
- Kerr, M., & Stattin, H. (2000). What parents know, how they know it, and several forms of adolescent adjustment: further support for a reinterpretation of monitoring. *Developmental Psychology*, 36(3), 366.
- Kim, C., Yang, Z., & Lee, H. (2015). Parental style, parental practices, and socialization outcomes: An investigation of their linkages in the consumer socialization context. *Journal of Economic Psychology*, 49, 15-33.
- Kim, S. J., Lee, J. H., & Kim, S. Y. (2019). The Effects of Negative Emotions from the Relationship in Adolescents on their Conspicuous Consumption. *Fashion & Textile Research Journal*, 21(5), 564-573.
- Kumar, B., Bagozzi, R. P., Manrai, A. K., & Manrai, L. A. (2022). Conspicuous consumption: A meta-analytic review of its antecedents, consequences, and moderators. *Journal of Retailing*, 98(3), 471-485.
- La Greca, A. M., & Lopez, N. (1998). Social anxiety among adolescents: Link ages with peer relations and friendships. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 26(2), 83-94.
- La Greca, A. M., Ingles, C. J., Lai, B. S., & Marzo, J. C. (2015). Social anxiety scale for adolescents: factorial invariance across gender and age in Hispanic American adolescents. *Assessment*, 22(2), 224-232.

- Lamborn, S. D., Mounts, N. S., Steinberg, L., & Dornbusch, S. M. (1991). Patterns of competence and adjustment among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful families. *Child Development*, 62(5), 1049-1065.
- Lewis-Morrarty, E., Degnan, K. A., Chronis-Tuscano, A., Rubin, K. H., Cheah, C. S., Pine, D. S., ... & Fox, N. A. (2012). Maternal over-control moderates the association between early childhood behavioral inhibition and adolescent social anxiety symptoms. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 40(8), 1363-1373.
- Liang, S., He, Y., Chang, Y., Dong, X., & Zhu, D. (2018). Showing to friends or strangers? Relationship orientation influences the effect of social exclusion on conspicuous consumption. *Journal of Consumer Behaviour*, 17(4), 355-365.
- Loukas, A., Paulos, S. K., & Robinson, S. (2005). Early adolescent social and overt aggression: Examining the roles of social anxiety and maternal psychological control. *Journal of Youth and Adolescence*, 34, 335-345.
- Majdandžić, M., de Vente, W., & Bögels, S. (2010). Rearing histories of individuals with and without social anxiety who become first time parents. *Anxiety, Stress, & Coping*, 23(3), 243-258.
- Majdandžić, M., Möller, E. L., de Vente, W., Bögels, S. M., & van den Boom, D. C. (2014). Fathers' challenging parenting behavior prevents social anxiety development in their 4-year-old children: A longitudinal observational study. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 42, 301-310.
- Mak, H. W., Fosco, G. M., & Feinberg, M. E. (2018). The role of family for youth friendships: Examining a social anxiety mechanism. *Journal of Youth and Adolescence*, 47, 306-320.
- Mathijs, L., Mouton, B., Zimmermann, G., & Van Petegem, S. (2023). Overprotective parenting and social anxiety in adolescents: The role of emotion regulation. *Journal of Social and Personal Relationships*, 41(2), 413-434.
- Mikeska, J., Harrison, R. L., & Carlson, L. (2017). A meta-analysis of parental style and consumer socialization of children. *Journal of Consumer Psychology*, 27(2), 245-256.
- Miller, K. F., Borelli, J. L., & Margolin, G. (2018). Parent-child attunement moderates the prospective link between parental overcontrol and adolescent adjustment. *Family Process*, 57(3), 679-693.
- Morrison, A. S., & Heimberg, R. G. (2013). Social anxiety and social anxiety disorder. *Annual Review of Clinical Psychology*, 9, 249-274.
- Möller, E. L., Nikolić, M., Majdandžić, M., & Bögels, S. M. (2016). Associations between maternal and paternal parenting behaviors, anxiety and its precursors in early childhood: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 45, 17-33.
- Neave, L., Tzemou, E., & Fastoso, F. (2020). Seeking attention versus seeking approval: how conspicuous consumption differs between grandiose and vulnerable narcissists. *Psychology & Marketing*, 37(3), 418-427.
- Nunes, C., Ayala-Nunes, L., Pechorro, P., & La Greca, A. M. (2018). Short Form of the Social Anxiety Scale for Adolescents among community and institutionalized Portuguese youths. *International Journal of Clinical and Health Psychology*, 18(3), 273-282.
- O'Cass, A., & Frost, H. (2002). Status brands: examining the effects of non-product-related brand associations on status and conspicuous consumption. *Journal of Product & Brand Management*, 11(2), 67-88.
- O'Cass, A., & McEwen, H. (2004). Exploring consumer status and conspicuous consumption. *Journal of Consumer Behaviour: An International Research Review*, 4(1), 25-39.
- Oh, G. E. G. (2021). Social class, social self-esteem, and conspicuous consumption. *Heliyon*, 7(2), 1-11.

- Ollendick, T. H., & Horsch, L. M. (2007). Fears in clinic-referred children: Relations with child anxiety sensitivity, maternal overcontrol, and maternal phobic anxiety. *Behavior Therapy*, 38(4), 402-411.
- Park, M. J. (2009). The effect of self-consciousness and materialism on compulsive buying and conspicuous consumption of American female college students. *Korean Journal of Human Ecology*, 18(3), 705-717.
- Purdon, C., Antony, M., Monteiro, S., & Swinson, R. P. (2001). Social anxiety in college students. *Journal of Anxiety Disorders*, 15(3), 203-215.
- Raudino, A., Murray, L., Turner, C., Tsampala, E., Lis, A., De Pascalis, L., & Cooper, P. J. (2013). Child anxiety and parenting in England and Italy: The moderating role of maternal warmth. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 54(12), 1318-1326.
- Romm, K. F., & Alvis, L. M. (2022). Maternal and paternal psychological control dimensions: Relations with adolescent outcomes. *Journal of Child and Family Studies*, 31(4), 962-977.
- Romm, K. F., & Metzger, A. (2018). Parental psychological control and adolescent problem behaviors: The role of depressive symptoms. *Journal of Child and Family Studies*, 27, 2206-2216.
- Romm, K. F., Metzger, A., & Alvis, L. M. (2020). Parental psychological control and adolescent problematic outcomes: A multidimensional approach. *Journal of Child and Family Studies*, 29, 195-207.
- Rork, K. E., & Morris, T. L. (2009). Influence of parenting factors on childhood social anxiety: Direct observation of parental warmth and control. *Child & Family Behavior Therapy*, 31(3), 220-235.
- Rote, W. M., Olmo, M., Feliscar, L., Jambon, M. M., Ball, C. L., & Smetana, J. G. (2020). Helicopter parenting and perceived overcontrol by emerging adults: A family-level profile analysis. *Journal of Child and Family Studies*, 29, 3153-3168.
- Roy Chaudhuri, H., Mazumdar, S., & Ghoshal, A. (2011). Conspicuous consumption orientation: Conceptualisation, scale development and validation. *Journal of Consumer Behaviour*, 10(4), 216-224.
- Schaefers, T. (2014). Standing out from the crowd: niche product choice as a form of conspicuous consumption. *European Journal of Marketing*, 48(9/10), 1805-1827.
- Segool, N. K., & Carlson, J. S. (2008). Efficacy of cognitive-behavioral and pharmacological treatments for children with social anxiety. *Depression and Anxiety*, 25(7), 620-631.
- Shaikh, S., & Gummerum, M. (2022). Development and initial validation of the conspicuous behaviour orientation scale. *Journal of Consumer Behaviour*, 21(2), 282-295.
- Sireli, O., & Colak, M. (2023). The relationship between adolescents' social anxiety level and parental acceptance-rejection and control: the mediating role of interpersonal cognitive distortions. *Current Psychology*, 1-11.
- Souiden, N., M'Saad, B., & Pons, F. (2011). A cross-cultural analysis of consumers' conspicuous consumption of branded fashion accessories. *Journal of International Consumer Marketing*, 23(5), 329-343.
- Stein, D. J., & Vythilingum, B. (Eds.). (2015). *Anxiety disorders and gender*. Springer, 1-167.
- Stein, M. B., & Stein, D. J. (2008). Social anxiety disorder. *The Lancet*, 371(9618), 1115-1125.
- Sun, J., Liu, J., Cheah, C. S., Fang, Y., Weng, W., Xue, Z., ... & Li, Y. (2023). Maternal overcontrol and young children's internalizing problems in China: The roles of social competence and teacher-child conflict. *Early Education and Development*, 34(8), 1816-1829.

- Şar, V., Necef, I., Mutluer, T., Fatih, P., & Türk-Kurtça, T. (2021). A revised and expanded version of the Turkish Childhood Trauma Questionnaire (CTQ-33): Overprotection-overcontrol as additional factor. *Journal of Trauma & Dissociation*, 22(1), 35-51.
- Tan, Y., Gong, Y., Xie, J., Li, J., & Liu, Y. (2022). More mindfulness, less conspicuous consumption? Evidence from middle-aged Chinese consumers. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 69, 103096.
- Van Zalk, N., Tillfors, M., & Trost, K. (2018). Mothers' and fathers' worry and over-control: One step closer to understanding early adolescent social anxiety. *Child Psychiatry & Human Development*, 49, 917-927.
- Veblen, T. B. (1918). *The theory of the leisure class*. New York: Viking Press.
- Verhoeven, M., Bögels, S. M., & van der Bruggen, C. C. (2012). Unique roles of mothering and fathering in child anxiety; moderation by child's age and gender. *Journal of Child and Family Studies*, 21, 331-343.
- Vukičević, L., & Đurić, V. (2011). Social anxiety and attitude towards conspicuous consumption in sixth and seventh grade primary school students. *Psihološka Istraživanja*, 14(2), 179-191.
- Weeks, M., Coplan, R. J., & Kingsbury, A. (2009). The correlates and consequences of early appearing social anxiety in young children. *Journal of Anxiety Disorders*, 23(7), 965-972.
- Wright, M., Banerjee, R., Hoek, W., Rieffe, C., & Novin, S. (2010). Depression and social anxiety in children: Differential links with coping strategies. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 38, 405-419.
- Zhan, L., & He, Y. (2012). Understanding luxury consumption in China: Consumer perceptions of best-known brands. *Journal of Business Research*, 65(10), 1452-1460.